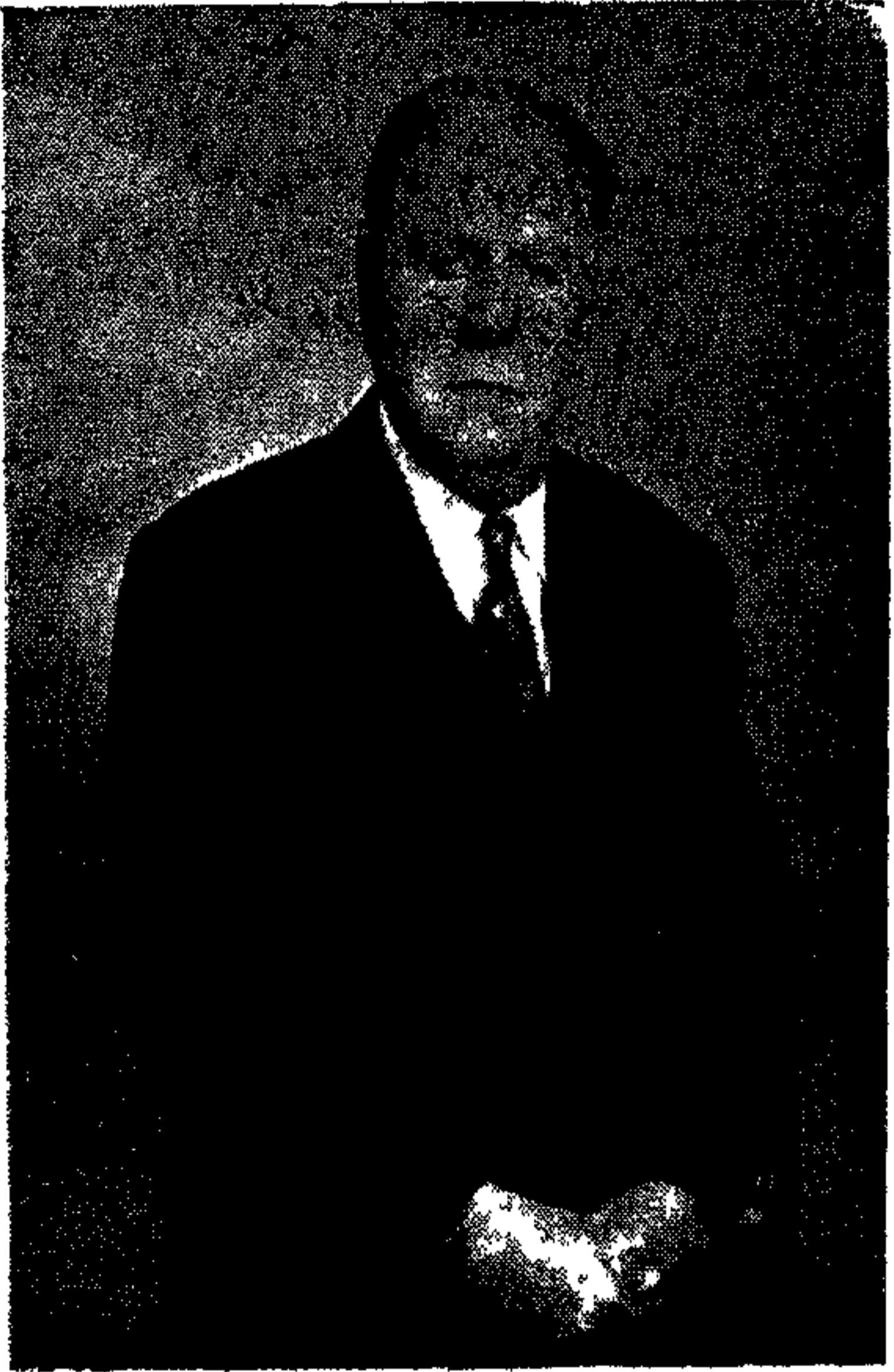

کتاب تمار
روحیات شرق و غرب با شرح و قیاس تاریخی
قرون اخیر در ایران و شمسی از تعلیمات
عالیه و تمدن و نشان اسلامی

حق طبع محفوظ و مخصوص نگارنده است

اسفند ماه ۱۳۳۷

چاپ پیروز

دکتر حسن پرشک راد

تدریجاً تعلم قرآنی از ^{سلطان حسین} حسینی رسیده است کتاب در آکادمی علمیه اراک

سکه عریضه برای دیگر حوزت نشینان

تألیف استیلای شریف (تألیفات شرف در حقیقت) را که برای ^{حوزت}

لطف در پیچید با قدر تمام خواند و اندک درجه به نظر آید از ^{سید}

نکته این است که تألیفات گوناگونی که از فکر و قلم ایشان صدر و ^{نوشته شده}

در بعضی موارد درجه و اهمیت در حدی که در آن ^{به درستی}

تشریح نشده در مورد این است که در ^{حقیقت}

مکنه و از آن جهت در حدی که ^{مقدار}

مکان در آن دارای حدی که ^{در حد}

مقدار آن صحیح و در آن ^{جهت}

مقدار در حدی که ^{در حد}

مقدار در حدی که ^{در حد}

واقع نموند

بعضی است که در حدی که ^{در حد}

مقدار در حدی که ^{در حد}

طبی است که ^{در حد}

دگر خونه ... در طرف چای ... خیره نعمت ... آن نور گرامی
 جو خورد او شده نام از قصص ... فاضله ... حکایت ... کرد و در ...
 خندان و جو شریف ... سطر ... در حد ...
 در شری کام ... در حد ...
 غریب ... در حد ...
 (در حد ...) ...
 بر کار ... در حد ...
 لطیف ... در حد ...
 حسی که در آن ... در حد ...
 شمع کرده است ... در حد ...
 در حد ...
 کسی ... در حد ...
 خاکه است ... در حد ...
 چشم ... در حد ...
 در حد ...

در حد ...

تقریباً بقلم دانشمند معظم مهدی پیت «فخر السلطنه»

مگر در همان دم که در لای کتای در زمانه امم اینک کاس تازی جان
دلمه حسن برنگد لگو جگر عده است مستمربه حقا بر سطنه و دریا بر طرف
همه حلافتی و کاطر سپردنی زهر سعادت که صاحبان و ترحم نماز بر اهل
براز دور باز بدیده روش پر در آن بگرد و راه یاز کمر و بند
مقصود سپردن طیب فاروق باید و عقیده داشت که در در ایام
در راه سعادت نباید صاحبان غمزه را و نفع هم است که طریقت سعادت
بقیم امید دار در سپردن همه چیز همه آنچه بگویند و من چه گویند
سختی نظرات سپردن توتی حویض را به با بنر مدار عالم حلوه
مفراست و عقده دارد کلید کفر فرسیده را مطالعه تیر مجموع در
درایت جماعت امیدوار در کشید که گواهند و دانند انام
همه اند هیچ سعادت را بر راند ره جبر است مرد با آورد

مبلغ ۱۵۰۰۰۰
مبلغ ۱۵۰۰۰۰
مبلغ ۱۵۰۰۰۰

مقدمه

با مطالعه مدارجات اوراق تاریخ و نظری باوصاع و احوال اقوام و ملل
گیتی حواهم داست که مقدرات سیاسی و اجتماعی بسیاری از ملت‌های جهان
در طی قرون و اعصار هر یک دستخوش انقلابات و حوادث گوناگون گردیده و
هر يك از آن ملتها که تساب مقاومت و بارای استقامت نداشته راه روال و
انقراض را پیموده و از میان رفته

کشور و ملت باستانی ایران در مدت طولانی عمر خود از این حوادث
برکنار بوده بلکه سمرات پیش از آن ملت‌های فراموش شده با طوفان‌های
مہیب حوادث و سیل‌های عظیم و بهاحمات حوس ماسد جنگ‌های متوالی روم
با ایران حملات سپاهیان عرب - ترکماری و آتش سوزن‌های سپاهیان وحشی
و حو و حوار معول و تمور روبرو گردیده که هر يك از این حملات برای محو و
انقراض دولت و ملتی کافی بوده است لیکن این ملت کهن سال با شهامت و استقامت
صعبی همه را گذرانده و پشت سر قرار داده همانند کوهی عظیم در برابر صحر
حوادث نافی و پایدار مانده است و بیر از يك قرن و نیم پیش که این کشور صحنه
مبارزات و کشک‌های سیاسی دولت‌های عربی گردید تا در این سوات اخیر
حوادث بسیاری متوجه این کشور و ملت شده

در این عصر روش که بر حسب ناموس ارتقاء و تکامل افکار روش
گردیده و افراد بشر کماتش محدود و حقوق خود بی برده و در صحنه زندگی
بمآرزو پرداخته اند

بر هر فردی لازم است اتعاقات و روابط گذشته را مورد مطالعه قرار دهد
که در قرون اخیر چه حوادثی متوجه این کشور و ملت باستانی گردیده و در این
و بدون برده بوشی شرح دهند و دست‌های ناناك خارجی را که موجب محدودیتها
و محرومیتها گردیده شان دهد و عناصر پست فر و مانه داخلی را که در مواقع
شدت با حاسب متوسل گردیده و بحت حمايت و صیانت فرار باید بر آنها قرار
گرفته حاه و مقام خود را بر مصالح ملت ترجیح داده اند بحامعه معرفی کند تا
سل کدوبی و سل بعدی علت و جهات عقب ماندگی را بداند و دانسته شود

که این ملت تاریخی با آن فرهنگ درخشان خود که قرن‌ها پرچمدار تمدن بوده و بر قسمت مهمی از جهان فرمانروائی داشته و عده بعوس آن تازمان نادرشاه افشار بالغ بر یکصد میلیون بود چگونه و با چه دستی متلاشی و تحریر گردید و عده بعوس آن به سخته میلیون تقلیل یافت و قسمت عمده‌ای آلوده بسم مهلك تریاك گردیدند و اس کشور بررگد در عداد کشورهای کوچک در آمده تردیدی نیست که باین حقائق و برده برداشتن از روی شهات و سرنگهای شیطانی این ملت باهوش دوست و دشمن خود را بحوسی خواهد شناخت و از تعاریب تلخ گذشته عبرت خواهد گرفت و در آتیه با چشم باز و بصیرت کامل مقدرات حیاتی و حیثیات ملی خود را از دستبرد و تجاوز دشمنان خارجی و حیثیات کاران داخلی حفظ خواهد کرد و سر با مطالعه او راق تاریخ خواهد دانست که ساکن آنها دارای چه مرایای روحی و وسوع علمی و فلسفی بوده و در مواقع تاریك جهان که مردم اروپا در تاریکی جهل و نادانی بسر میبردند یعنی در فرون وسطی کشور ایران چگونه بواسی جهان داده و بحکم قانون توارث نژاد کبوسی فرزندان همان ساکن و کیفیت روحی و استعداد طبیعی را از بدران خود دارند و مقصیبات فلکی و عوامل جوی اس آب و حاك بعبر کرده و در خواهد یافت که تمام با کامیابی‌ها و حیثیات و علت عقب ماندگی معلول در حالت احاسب و عناصر داخلی بوده که با ابناء و اشاره تبعیت از بیگانگان بوده و بمع آنها عمل میگردند اگر چه بوسندگانی و قابع قرون احمر را بوشه اندلسکن چون حدود از طبقه اشراف و ده از مقام و منصب دولتی هم بی طر و بی نصیب بوده اند و قابع را حساب که نامد بی برده و عربان بوشه با آزادی عمل نداشته مقصیبات سیاست را رعایت کرده اند مدتها چاپ اس او راق بحیثیات و عللی عقب افتاده بود نادر این انام که مبارزت بچاپ اس بوده و مقدمه بر آن میبوشتم بیانات آفای تقی زاده که از در حال مهم صدر مشروطیت است و در انحصر مهرگان ابراد فرموده در روزنامه اطلاعات ۲۲ بهمن ۱۳۳۷ بدوب بطرم را حلت کرد سیاست بدیدم که عقیده اسان را در مقدمه این کتاب بوسم شرح در بوسندگان و گویندگان سیاست ناف ایران بدرجه افراطی و ممالعه امیر تمام وقابع و حربانات مملکت ایران را بتاثر و فعالیتهای بیانی خارجه اسناد داده و در کلیه آنچه واقع شده انگشت آبهارا می بیسد و آبهارا مسئول همه با کامیابی‌ها و بی سامانی امور منداسد افراط در این عقیده و تصورات گاهی بدرجه حیون و همدان رسیده اس وهم البته برای مملکت دارای ضرر کلی بوده

مقدمه

است باید باحتمال بگویم که من حتی بعد کمتری هم معتمدان اوهام بیستم و درعکس و تقیص آن عقاید افراط را دارم مداخلات روزمندان خارجی را در مواردی اسکارمی توان کرد ولی تنبیت با اشاره و اسماء آنها فقط تقصیر مردان سست عصر داخلی خودمان بوده است در این بیانات آقای بقی زاده آمدن در امری بوده که آنها شایسته شوند و خود اسناد دادن با کامیابی‌ها را با حاجت حره اوهام داشته و بعد کمتری هم معتقد بوده بلکه عکس و تقیص آن را معتقد بوده باخواندن او راق کتاب و بوجه باس حقایق و مدارک عکس و تقیصی روشن خواهد شد و آن اوهام بصورت حقیقت درمی‌آید

نوسنده این او راق که از بدو انقلاب مشروطیت تا اسکه از حرفه پزشکی خود خارج بوده لیکن در امور اجتماعی بی‌علاقه و بی‌نظر بوده بر این شدم که مشهورات و مطالعات خود را با تمام روحیات شرق و غرب در این او راق بمعرض افکار عمومی بگذارم و بحلاف عقیده بعضی جهات و علل را شرح دهم تا فید اسکه مباحث دامنه‌دار اجتماعی قابل قیاس و قضاوت بین ملت‌های شرق و غرب که با افکار و عقاید مختلف برخورد میکنند کار آسانی نیست و اعتراضاتی هم میشود اگر تا آخر این کتاب خوانده شود تا سبب سازای از اعتراضات را خواهند یافت از این باب فصل و دانش خواهان و امیدوارم از سهو و اشتباهاتم در گذرید و باید کرمی سپاس گذارم فرماید

دکتر پزشکی ران

آعار

بعضها و کینه توریهای ممتد و دامنه داری که در طی قرون و اعصار
بین کشورها و ملت‌های شرق و غرب گاهی بعنوان اختلافات مذهبی و
زمانی توأم با سیاست چهارگیری بوقوع پیوسته و منجر بحویریهای
وحشت‌آلوده سابقه خیلی طولانی و ریشه بسیار عمیق دارد و این
حاطرات تاریخی در روحیات مردم اروپا عمالاً تجدید گردیده و هیجانان
انتقامی ایجاد نموده که تا مسوات و قرون اخیر ناشکال مختلف بمصه ظهور
و بروز رسیده

اگر بحواهیم سرچشمه بعضها و عداوت ملت‌های عرب را در باره
شرق و ملت‌های اسلامی در نظر بگیریم باید قریباً بعضی بر گردیم و اوراق
تاریخ را مورد مطالعه قرار دهیم تا دانسته شود از کی و چگونه عرب بر
شرق و ممالک اسلامی استیلا یافته و چه کرده‌اند

از جنگها و کینه توریهای قبل از اسلام و حویریهای بین یونان
و روم تا کشور ایران میگدریم سرچشمه بعضی و عداوت مردم اروپا را
که توأم با کینه و دشمنی مذهبی و سیاسی گردید بطور اختصار و در قسمت‌های
بعدی به تفصیل می‌ویسیم که بعد از ظهور اسلام واقع گردیده
بجستین حرقه ای که آتش کینه و دشمنی را در کانون قلب و

سینه مردم اروپا و روحانیون مذهب مسیح شعله و رساحت در سه ۱۵
 هجری بود که لشکریان اسلام در زمان عمر بن خطاب حلیفه پیغمبر اسلام
 بیت المقدس را فتح کردند و بیت اللحم که برت مسیح بود در تصرف
 مسلمانان درآمد چون بیت اللحم و تربت مسیح کعبه نصاری و زیارتگاه
 مردم اروپا بود ملت های اروپا و روحانیون همه کشورهای اروپا رساحت
 منحصراً رساحت و در فشار روحی قرار داد آشیای بصادی تاریخی
 بحرینی میداند که تا قرن نهم میلادی سیامت و روحانیت درست
 در انحصار کشیشان و اساقفه مذهب بود از فتح بیت المقدس همه مردم
 اروپا در صدد انتقام و کینه و رزی بر آمدند و منتظر فرصت و مجال بودند
 که صرتی مشابه وارد آورد آتش دوم که قلوب مردم عرب را حربه دار
 رساحت و مرید بر کینه و عداوت آنان گردید فتح اندلس بود که در زمان
 خلافت ولید بن عبدالملک سرداری موسی بن نصیر فاتح افریقا و لشکر بان
 اسلام سرکردگی طارق بن زیاد بفرار اروپا وارد گردیدند و اندلس
 (اسپانیا) را فتح کردند و در آنجا کانون علم و فرهنگ اسلامی دایر شد
 و تشکیلاتی که سالها دوام یافت در آنجا فرهنگ و تمدن اسلامی رواج
 یافت سوم واقعه ای که سبب اشتعال باره حشم و عصب مردم اروپا گردید
 شکست آنها در جنگهای ممتد و دامنه دار صلیبی بود که پاپ اورس در
 شهر کرمون فرانسه آن آتش کینه را مشتعل ساخت و بهت عمومی
 مردم اروپا را فوی داد که بعداً شرح بیشتری در این مورد داده میشود و
 عاقبت پس از جنگهای خوین و سیاه پادشاه بررگت اسلامی صلاح الدین ایوبی
 شکست خوردند و تلفات بی حساب دادند چهارم واقعه ای که دولتها و
 ملتهای اروپا را بوحشت و لرزه انداخت ووحات بی نظیر و قدرت فوق

تصور سلطان محمد قاجار امپراطور اسلام بود که شهر بیراس (قسطنطنیه) را گرفت و آنجا را مرکز اقتدار و فرمانروائی خود قرار داد و قسمت مهمی از آسیا و اروپا را تصرف کرد و پادشاهان اروپا از قدرت و درافرونی امپراطور اسلام خود را در خطر تهاجم مسلمانان دیده متوسل پادشاه ایران شاه عباس کبیر گردیدند کینه و عداوت خود را در راه ایحاد بغاقت بین دو کشور اسلامی ایران و عثمانی بکار بردند و آتش جنگ را بین این کشورها دامن زدند و دولت عثمانی را از پای در آوردند تا در این اواخر تجربه و متلاشی شد بعداً این استیلا در قرون اخیر متوجه حاورمیا به گردید و کشورهای اسلامی را صحنه استثمار و استعمار قرار داده و تا هم اکنون این کشورها را مورد تجاوز و دستخوش بغاقتهای داخلی ساخته اند چون سیاست عدرو غرب مردم عرب را در کشورهای اسلامی نویسندگان توانا و دانی آن ملتها شرح داده و میدهد در این اوراق وقایع حویس و سیاست طالمانه عرب را در کشورهای ایران مورد بحث و بیان قرار داده ام که با دلایل تاریخی و مدرک کافی روش و مرهن گردد که دامنه آن خصومتها و کینه توریها چگونه تا سوات اخیر متوجه دولت و ملت ایران گردیده

و بر سر حشتمه سیاست تحریمی را در ایران باید از زمان حمله مغولها که شمه ای از آن را در این اوراق مسویسم در نظر گرفت و پس از آن در زمان سلطنت شاه عباس کبیر و آمدن سرتنی را باید مورد مطالعه قرار داد و سپس فتنه افغانها را که در زمان پادشاهی او رنگ زب پادشاه هندوستان و تحریکاتی که شده و افغانها را بطرف ایران برای برادر کشی سوق داده اند داست پس از آن وقایع حویس چیریکه موجب تحریر ایران

و تطاول احباب گردید لشکر کشی نادرشاه امپراطور ایران و فتح هندوستان بود که آن کشور مطمح نظر انگلیسها بود و بعد سیاسی و اقتصادی خود را در آنجا محکم کرده بودند دولت انگلیس بعد از آنکه نادرشاه هندوستان را به محمد شاه پس داد بحیال تهر به ایران برآمد که مبادا بعداً حسین قدرت و سیل حیرت‌آفرینی از طرف ایران متوجه هندوستان شود و تا سوات احیر که افراد معمر بحاطر دارند و شیاع بهرین ادله مشتبه بسمار است وقایع را چنانکه باید شرح میدهم تا پرده از روی دسائس و بیرنگهای سیاسی برداشته شود و نتایج سودمندی از بیان حقایق عاید جامعه ملت گردد زیرا اگر درد و سبب هر بیماری بر پزشک روشن گردد دارو و درمان آن بسیار آسان میشود

در قسمت تمایز روحیات ملت‌های شرق و غرب بزم مشروح‌آیین میشود تا سیرة اخلاقی و اجتماعی مردم هر يك از این دو نوك بمعرض افکار عمومی و قصاصت روشن و کراں قرار گیرد

چون موضوع مورد بحث از مطالب مهم اجتماعی و مستلزم ایضاحات و مدارك کافی است و نمی‌توان در يك رشته مخصوص و بهم پیوسته سان مطلب نمود لذا در قسمت‌های مختلف که بالنتیجه مقصود حاصل میگردد بگذاشته میشود

فصل اول

مقتضیات عالم حاکم و عوامل طبیعت

اگر بخواهیم بعمق افکار و روحیات هر فرد با قوم و ملت پی سریم
و میران هوش و استعداد آنان را بدانیم باید سوانق سازمان و پرورش
آن آب و حاکی را در نظر بگیریم که در اعصار و قرون گذشته چگونه
محصولی داشته و چه بهمان داده و دانسته شود که عمل طبیعت استمراری
است و تغییر پذیر نیست تردیدی نیست که کلیه موجودات از نبات و
حیوان و حماد تحت تأثیر عوامل طبیعت دارای خصوصیات گردیده اند
که انعکاس چنین خصوصیاتها از عناصر هر باصمحوال و تلاشی آنها
امکان پذیر نیست سایر این تا آفتاب جهانتان علی الدوام بر موجودات آنها
با اختلاف فصول میتابد و سایر عوامل حوی فعالیت دائم خود اشتعال دارند
هر یک از عناصر و موالیید بر حسب کیفیت مخصوص خود به حوی که در
معرض برورق را گرفته باقی و باید از خواهد بود - لذا مادام که عوامل اصلی
تعییر بیافته هر نقطه ای از نقاط جهان هر قسم محصولی داده و هر گونه
موجودی که پرورایده برای همیشه خواهد داشت، زمین هندوستان همیشه
انده و بی شکر میدهد زمین گرگان اصفهان همیشه حر بوره شیرین خواهد
داد - ویل در هندوستان، کرکدن در افریقا، دراج در حورستان، قرقاول
در مازندران پرورش مییابد - این است طبیعتی در اساء بشر که از محصول

هر آب و خاک هستند جاری و آشکار است در افریقا، ژاد سیاه، در امریکا
 ژاد سرخ، در خاور و در ژاد رز و ژاد سفید در آسیا و غیره محصول همیشگی
 طبیعت و جهان خلقت است این نظم و ترتیب در همه نقاط جهان جاری
 و مسلم است کیفیت روحی و سحایای اخلاقی پیر تابع بدیات و طبق
 قانون توارث آن کیفیت و خصائص روحی فرزندان انتقال مییابد
 از این مقدمه نتیجه میگیریم که در اوضاع فلکی و عوامل طبیعی
 کشور ایران تغییر و تبدلی حاصل شده و ارتعاش بوز حرارت آفتاب
 بر این آب و خاک نقصانی وارد بیامده است - این همان سرزمینی است
 که در طی قرون و اعصار تاریک جهان محصول پر بها داده و بواع برزک
 علمی و سیاسی و ادبی پروا دیده که بی زیر تمدن و پر حرم دار علم و فرهنگ
 جهان بوده است در این اوراق بطور نمونه عده ای را که شهرت
 جهانی دارند نام خواهم برد و سایر قاعده طبیعی و اصول لایتعیر جهان
 خلقت این آب و خاک برای همیشه آن محصول را خواهد داشت و این مادر
 همیشه چنان فرزندی را دارا خواهد بود و هرگز از دادن بواع و
 مردان برگ عقیم نممانده و نخواهد ماند چنانکه در اوراق بعدی به
 تفصیل شرح داده میشود سیل های حوادث مابع بوده و حیات عقب ماندگی
 از جهان صنایع و اختراعات عصر کوبی را باید معلول علل سیاسی
 و دحالیهای طالمانه احاطه داشت که چگونه با مقدرات سیاسی و
 اجتماعی این کشور و ملت باری کرده اند و با چه بیرنگهای عدرو فریب
 این ملت باستانی را در قید محدودیت ها و با کامیها اسیر و دستخوش تطاول
 قرار داده و فقر اقتصادی گرفتار نموده اند باید اوراق بعدی را مورد مطالعه
 قرار داد تا این حقیقت روشن و ثابت گردد

فصل دوم

سوانق علمی و آثار هری

سوانق آثار علمی و سوع هری هر قوم و ملت را دلیل بار و برهان کافی برای استعداد طبیعی و پرورش آن آب حاکی باید دانست که در دوران تاریخ دانشمندان و بواعی رانیده و پرورائیده و این حقیقت را در نظر گرفت که سبت طبیعی و عوامل حوی این سازمان و محصولات خود را همیشه و بطور مستمر ادامه میدهد که در قسمت پیش بگارش یافد و انتقال کیفیات روحی را طبق قانون توارث متدکر گردید - اکنون شرح شمه ای از آن سوع و آثار که و لاسمه و بررگان علم و هنر ایران از خود نشان داده اند میپردازم

اشکارات علمی و هنر بمائیهای ملت باستانی ایران به ما اندازه ای روشن است که نتوان تردید داشت در دل کوهها و موره های جهان بوثره موره باستانی ایران و موره لور و راسه و دیگر کشورها موجود و حیره کسده است و پس از قرنها بار در دل خاک آثار حیره کسده ای بوسیله دانشمندان صمن حفاریها نمایان میشود و اخیراً و بلندو گری (۱) باستانسباس امر بکائی میوسد و در محلات کشور هم استناریافت در بر دیکمی بعد ادیل الکر یسته ای صمن حفاری کشف کرده که بوسیله ابرایان در زمان بادشاهان اشکانی دوهزار سال پیش ساحبه شده که با آن ولرات را آب طلا و نهره میداده اند

نامتاشناس امریکائی میبوسد ما با کون تصور میگردیم پیل
 الکتریسته را لوئیجی کالوانی دانشمند ایتالیالی کشف کرده است و در
 اشتهای بودیم ماه مصوعی را چنانکه مورخین ایران در تواریخ ماسد نامه
 دانشوران - حیات السیر - اس اثر شرح داده اند ماه مصوعی را اول کسی
 که بعضا پرتاب نمود يك مهر دانشمند ایرانی سام هشام بن عطا معروف
 بمقنع از مردم حراسان بود که سام آنرا ماه بحشت گذاشت مورخین
 میبویسد ماه بحشت هر شب از چاهی بعضا سالامیرفت و تا شعاع دو
 فرسنگ فضای آنجا را ماسد ماه آسمان روشن میکرد و میبوسد از
 ۶ فرسخ روشنی آن دیده می شد این هر و صنعت در سال ۱۶۳ هجری
 یعنی دوازده قرن پیش بوده شعرا هم در اشعار خود صورت زیبا و شمایل
 رعسارا نماه بحشت تشبیه کرده اند

صنعت قالی بافی که از صنایع طریف هری است از دوران خیلی
 قدیم محصول فکر مردم ایران بوده چنانکه باسان شاسان کشور روسیه
 اخیراً یعنی در سال ۱۹۵۲ میلادی در عبار الناسی واقع در سیریه
 قالیچه ای از ریر تودهای یح پیدا کرده اند که تاریخ بافت آنرا در زمان
 پادشاهان هخامنستی دانسته اند و آن قالیچه فعلا در موزه ازمیتاژلین -
 گراد موجود و چشم بیندگان را حیره مسارد فن ساحی و پارچه
 بافی را میتوان از همان عصر دانست که تا دوران اخیر که هنوز صنایع
 ماشینی اختراع نشده بود از مسوحات ایران بحارح از کشور هم
 میرفت

پارچه های زربفت و مسوحات گراسهای ایران ماسد دسای شوستر
 رب آعوش شاهان جهان میبود دسای شوشر را هارون الرشید حلیه

عاسی برای شارلمانی بعنوان هدیه فرستاد پادشاه فرانسوا برارین اعوش
خود قرار داد - محمل کاشان - تافته برد - درك حراسان و بسیاری از
مسوحات ابرشمین کم بطیر در داخله کشور تهیه می شد که محتاج
بخارج بودند و صنعت رنگ زری بطور ثابت از گیاه های داخلی بمصرف
قالی و دیگر مسوحات میرسید کارخانه های بیل ساری در شهر های
ایران زیاد بود که از گیاه مرارع و سمه بیل ساحنه می شد و در نیم قرن
پیش خود در شهر درفول مرارع و سمه و دستگاہهای متعدد بیل ساری
را دیدم

صنعت نقاشی از زمان پادشاهی شاپور اول پادشاه بزرگ ایران
۲۱۶ سال بعد از میلاد مسیح بوسیله مانی نقاش رواج گرفت مانی دعوی
بعمری کرد و مذهب خود را بر دواصل روشیایی و ناریکی اطهار نمود
و خدای حیر و شر را عبوان کرد مردم آن عصر چون بی سواد بودند افکار
و عقاید خود را بوسیله نقش و ترسیم روی برده ها نشان میداد و کتاب
او از رنگ نام دارد و در آن تابلوهای نقاشی مانی رسم گردیده در هر دور
و زمان صنعت نقاشی در ایران از هر های ریا باقی بوده پادشاهان
صهوی بصنعت نقاشی علاقه زیاد داشتند شاه طهماسب اول در نقاشی استاد
بود و شاگردانی تربیت کرد - شاه عباس کبیر در هنگام فراغت بحاجه
شیخ سروازی منت مسعود شاه میرفت و سرد او فن نقاشی را فرامیگرفت
و او را مولانا حطاب میکرد همیشه استادان بزرگ و نقاش های معروف
در ایران همزمانی کرده اند در قرن اخیر صبیح الملک (ابو الحسن عمارتی
نقاش در دست و هر مد کم بطیری بود نازو پا زوت و در فلورانس کشور
ایتالیا سالها مشغول نقاشی شد تابلو را فائیل نقاش معروف را که در
موزه واتیکان است کپی آن را ساخت نقاشان اروپا تصدیق کردند که در

تابلو اصلی بهتر است آثار هری صبیح‌الملک عفاری در ایران زیاد است که
سوع صعتهی او را میرساند نقاش برنگ معروف کشور کمال‌الملک عفاری
بود که شهرت جهانی دارد و آثار گرانمای او در مجلس شورای ملی و
کاخهای سلطنتی درجه سوع هری او را روشن میسازد. وهم اکنون
نقاشان هرمدکم بطیر در کشور بسیار وعده آنها زیاد است نام همه را
نمی توان نوشت

ارحمه استاد حسین بهراد نقاش و میاتور نامی که شهرت در
کشورهای اروپا دارد در مسابقه فرهنگی امریکا که هرمدان ۹۷ کشور
در این سوات احیر گرد آمده بودند در آن میان شخص اول نقاشان شناخته
شد و برنده جازه فرهنگی بین‌المللی گردید

در فن و هنر موسیقی استادان و هرمدان برنگ اردوران حبیلی
قدیم در ایران بوده اند ریشه آنها باید اردمان رددشت داست در کتاب
اوستا قسمت سها هعه سرودی است که رددشت ساخته و حرء عبادات
قرار داده به آهنگ موسیقی ادا می شد مانی نقاش که خود را پیعمر
میدانست سرود آفریش را با نغمه و آهنگ موسیقی ادا می کرد

حسرو پرویز پادشاه عیاش ساسانی حواسبگان و سوارندگان
معروف در دست عابد نارید - کیسا - نامشاد - رامتین داشت که برم
حسرو را با نواهای موسیقی عرق سرودشادی میساختند

فیلسوف برنگ ایران ومعلم ثانی ابو نصر محمد بن محمد الطرحان
معروف فارابی در فن موسیقی بیر از نواع زمان بود کسان الموسیقی
الکبیر را در این فن نوشته مورخ مشهور ابن خلکان (قاصی احمد) در
تاریخ خود میوسد فارابی با همان لباس ترکمنی (ترک ماسد) عازم دمشق

گردید امیر سیف الدوله حاکم دمشق بزمی داشت فارابی موسایلی بطور
 باشاس خود را وارد آن مجلس کرد از ریر عسای ترکمانی خود ساری
 بیرون آورد و حصار مجلس را متوجه خود ساخت و آهنگی را بواحت
 که همه حاضرین بی اختیار بگریه افتادند بعد آن پرده را عوض کرد و
 آهنگی را بواحت که همه حاضرین در بر امیر سیف الدوله بحده در
 آمدند، پرده سوم را تقسمی بواحت که همه آنها بحواب رفتند فارابی
 چون همه را بحواب کرد از مجلس بیرون رفت امیر سیف الدوله چون
 بحود آمد بوازنده را ندید بهر طرف فرستاد تا او را بسافتند و برد امیر
 بردند امیر آن فیلسوف را بسیار بوازش کرد و تحلیل نمود و از مقربان
 خود قرارداد حکیم باقیمانده عمر خود را در دمشق بمصاحبت امیر دمشق
 گذرآید و درس ۸۲ سالگی وفات یافت پرشکان درازمه قدیم در علم
 موسیقی مطالعات عمیق میکردند و امراض روحی را مانند مرض عشق
 از بیماریهای عصبی شرح داده اند و بواهای موسیقی را برای بیماران
 تحویر میکردند برای جوانان در امراض حاد و علیان حرارت بواهای
 حرارت آور دستور میدادند که گاهی منجر بگریه بیمار می شد و درجه
 حرارت بحمیف میافت و برای باقیمین بعد از رفع بیماری ها بواهای مهیج
 و مسرت آور تحویر میکردند که سب تقویت روح و جسم بیمار میگرددند
 و موسیقی را داروی تقویت اعصاب و روان میدانستند و کتابها نوشته اند
 (موسیقی الکبیر) کتاب مفصل فارابی در ساله موسیقی این سیمایین مطلب
 را تشیت و روشن میسارد

رودکی موسیقی دان عالیقدر و شاعر شیرین سخن ایران ناسکه
 از چشم ناسا بود در این هنر و بواحتن آلات موسیقی بگانه عصر بود و این

موسیقی در روح و اعصاب امیر نصر که مدتی از بحارا دور مانده بود چنان مؤثر افتاد که با شعر رودکی بوی حوی مولیان آیدهمی - باد یار مهربان آیدهمی - شاه ماه است و بحارا آسمان - ماه سوی آسمان آیدهمی سرعت عازم بحارا گردید ادوار درون مستشرق انگلیسی میسویسد تپیح و عریمت می درنگ شاه ساماسی در اثر اشعار رودکی بود زیرا این اشعار آنقدرها مهم نیست بلکه حرکت امیر نصر در نتیجه اثر ساز و هر موسیقی رودکی بوده است

مهندسی و هر معماری از قدیم در ایران ریشه عمیق داشته میتوان آنرا در زمان پادشاهان هخامنشی در نظر گرفت و بناهای تحت حمایتش را مورد بحث و مطالعه قرار داد اگر چه از ممالک تابعه پیرش رکت داشته اند ولی عمده این بناها در اثر هر ممدی مهندسی و معماران ایران ساخته شده

اتصال دریای احمر به دریای معرب و بحر کابل سوئر بوسیله مهندسی ایرانی تحت تاریخ جهان گردیده اگر چه مورخین اروپا بحر کابل را قبل از زمان داریوش اول نوشته اند که در اثر مرور زمان پر شده بود و داریوش تجدید کرد با فرصت صحبت گفتار مورخین اروپا معرانی که سالها پرو متروک گردیده کشف و تعمیر آن با در نتیجه هر مهندسی ایرانی بوده

شاهکارهای معماری و مهندسی در بناهای تاریخی ایران و هر قبه و گنبدساری که در اماکن مقدسه مانند گنبد امام رضا (ع) در مشهد خراسان، در قم گنبد معصومه (ع)، گنبد مسجد شیخ لطف الله در اصفهان که قبه ماسد و مهم ترین صنعت معماری و مهندسی است همه موجود و

پارحاست گسده مسجد شاه اصفهان - پارحسان که قریب هشتصد سال
ارسای آن میگردد و دومبار روی سایی ساخته شده که یک نفر میتواند مدار
به آن بررگی را بحسابد و یک آجر آن تکان بخورد عجب ترایکده مدار
دوم هم که با مدار اولی مساحت دارد آن بیر شعه حرکت اولی بیر
حرکت میکند و اساس حیرت مهندسین و معماران عصر کدوسی است

عمارت عالی قاپوی اصفهان که از بناهای مهم زمان شاه عباس
صفوی است از شاهکارهای معماری و مهندسی ایرانیان است

عمارت تاریخی و قصر محلل تاج محل در هندوستان را استاد
حسین شیرازی ساخته و هر خود را نشان داده است

صنعت کاشی سازی از زمان پادشاهان هخامنشی سابقه دارد تا قرون
اخیر این صنعت معمول و رایج است کاشیهای مسجد شاه اصفهان از هنرهای
رسای ایران و بوسیله دو هنرمند اصفهانی بنام اسد علی اکبر و استاد
محمد رضا ساخته شده که در این صنعت کم نظیر بوده اند

تا قبل از اختراع و بکار آمدن ماشینهای صنعتی کشور و ملت
ایران از حیث لوازم زندگی و مسووحات احتیاج کشورهای خارجی
داشت بلکه قدک و تافته برد و قلمکار اصفهان و ترک حراسان بخارج
هم میرفت صنایع ماشینی توأم با سیاست بخارجی علاوه واذگون ساختن
اوضاع کشور تیشه بر تیشه بسیار اقتصادی رده مسووحات دستی و هنرهای
زیبا تقلیل یافت و اغلب بدست فراموشی سپرده شد و فقر اقتصادی ملت
ایران را از پای در آورد در این اوراق شمه ای از آثار هنری و صنایع
هنرمندان بگارش یافت لازم دانستم شمه ای بطور ایجاز و اختصار از
بوانع ایران و بیان گذاران اساس مدیریت جهان از هر صنف و طبقه نامی

سرم و نمونه‌ای را متذکر شوم و در قسمت‌های بعدی حوادث و عللی را که
موجب عقب ماندگی ملت ایران از جهان صنعت و اقتصاد گردیده‌اند لایل
کافی شرح دهم در مرحله اول از بسوع سیاسی و فرهنگی پادشاهان ایران
یاد آورمیشوم

فصل سوم

(پادشاهان نروگ ایران)

مقصود از نام بردن پادشاهان ایران در این اوراق آن طبقه از پادشاهانی است که میان گذاران تمدن و فرهنگ جهان بوده و در راه عمران کشور و توسعه علوم گامهای بلند برداشته و خدمات مفید به جامعه انجام داده اند یا در سایه شجاعت و شهامت از حقوق ملت و حدود کشور و داکاری از خود بستان داده اند و آن قسمتی که در اثر بحران و عریزه حب جاه و حملات جهانی برداشته و بحور بریها دست زده اند علاوه اینکه موضوع بحث ما نیست در نظر روش بسیار جهان بقدر پیشروی ارزش ندارد بلکه بسیار بکوهیده و مورد تضر است

کشور ایران در طی اعصار و قرون و عمر طولانی خود پادشاهان بزرگ داشته که اغلب پی ریز مدییت جهان بوده و هر يك حشتی یا حشتیایی بر اساس و بنای تمدن گیتی بهاده و بر رونق آن افزوده اند که تعداد و احصاء آنها از دایرة اطلاعات نگارنده خارج است

تاریخ پادشاهان ایران از زمان حمشید حم و کیومرث و فریدون شروع میشود که تاریخ زندگی و بسوع آنها روش نیست لذا از پادشاهان هخامنشی به بعد شمه ای را میگذارم مورخین یونان مانند هرودوت - گربش - پلوتارک و غیره رویتارورند گانی آنها را شرح داده اند - اکنون

طبق مدارك تاريخي شرح شمه‌ای از رفتار و توسع عده‌ای از آنها می‌پردازم
و در وهله نخست از کورش کبیر یاد می‌کنم

حصال کورش^۱ - درباره کورش مورخین معتقدند که شاهی بوده
با عزم حرم و عاقل و رنوف کاری را که شروع می‌کرد تا آخر میرفت هیچ
کاری را ناقص نمی‌گذاشت در موارد مشکل به تعقل بیش از قوه متوسل
میشد و بر حلاف پادشاهان بابل و آشور با مردم معلوب رنوف و مهر مان
بود پادشاهان معلوب با اندازه‌ای مهر نایی می‌کرد که آنها دوست صمیمی
کورش شده و در مواقع مشکل او را یاری می‌کردند با مذهب و
معتقدات ملل کاری نداشت بلکه آداب مذهبی آنها را محترم می‌داشت
چنانکه بعد از فتح بابل هر چه از پیر و ان مداهب محلعه آورده بود بدهمه
را پس داد شهرها و ممالکی را که می‌گرفت مورد بهت و عارت واقع
نمی‌شد بحلاف پادشاهان آشور که همه‌جا را ویران می‌کردند وقتی که
مردم رفتار کورش را دیده و با آنچه در آبرمان معمول بود معاينه
می‌کردند او را مخلوق فوق العاده و برانگیخته از طرف خدا میدانستند
این شاه عالیقدر يك نوع انقلاب اخلاقی را در عالم قدیم باعث شد و طرز
نویسی از حیث سلوك ناممالك تابعه و ملل معلوبه قدیم وارد ساختند
در کتاب توراة کورش را بحات دهنده بشر یاد کرده‌اند زیرا
او بود که اسرا و عنائم سی اسرائیل والواح و عنائم بیت المقدس را امر
باسترداد داد و معندیهود را در اورشلیم دو باره برپاداشت و امر بتجدید
داد بعضی از مورخین عودت دادن سی اسرائیل را نسبت به داریوش

۱ - نقل از کتاب تاریخ ایران باستان نگارش حسن سریا (مشرالدوله)

و با اردشیر داده اند در کتاب عر رامیو بسد قوم یهود را که قریب ۵۰۰ هزار نفر
می شدند کورش باورشلیم عونت داد

کمیو حیه - پس از کوروش پادشاهی شست و ماند پدر در عدل
و داد حدی و سرسخت بود و قصاه را در اجرای عدالت بقدرت مراقب
میکرد چنانکه سی سام بیس قاصی رشوه گرفته بود فرمان داد او را
کشته پوست او را کنند و آن پوست رامسند قضاوت قرار داد و سر قاصی که
بمقام قضاوت رسید فر ما داد که بر پوست پدر نه تنید و قضاوت کند (۱) متصرفات
پدر را در لیدی و مصر بدست آورد و تا مدتی بشیوه پدر رفتار نمود چنانکه
هر دوت و مورحین یونانی میسویسند بعداً متلی بمرص دماعی شد و بحال
دوره اول سلطنت خود مرتکب خو بریری گردید و ستم کاری را پیشه خود
ساخت و از این بکته نمیگذرم که مورحین یونان در بعضی موارد از حاده
حقیقت و انصاف خارج هم شده اند

داریوش اول - پادشاهی بزرگ و دارای افکار بلند و جهانبداری
بوده و در عین حال دارای مبعدهای مذهبی و توحه بحدای بزرگ اهورا مردا
داشته و در امور کشوری و مهمات خود از او باری خواسته حساب که از
کمیسه و سبک بشیبه بیسون و بخت حمسید عهیده او روشن میسود کتیبه
بیسون سد ۱۳ - اهورا مردا مرا یاری کرد از این حبه که حه من وجه
دو دمانم به بدقلب و دروغ گونه بی انصاف بودیم من موافق حق و عدالت
سلطنت کردم به سدهای را آردم و به مردم صعیف

سد ۱۴ - ای آنکه بس از این شاه خواهی بود مردی را که دروغگو

---

۲ - نقل از تاریخ باستان نگارش حسن پریا (مشرالدوله) صفحه ۱۱۹